

عوارض و خطاهای دارویی

گرچه دارو رکن اصلی درمان در دنیا است و ۷۵ درصد درمانها از طریق آن صورت می‌گیرد، اما مصرف بی‌رویه آن می‌تواند خطر جدی برای سلامت افراد باشد و عوارض آن در برخی مواقع غیر قابل جبران است. فاصله دارو با سم فقط یک قدم است و مصرف بی‌رویه آن می‌تواند حتی مرگ مصرف کننده را به دنبال داشته باشد و این امر در حال حاضر مورد بی‌توجهی اغلب مردم قرار گرفته است. مصرف بی‌رویه دارو علاوه بر ضرر جسمی به افراد، سالیانه میلیاردها تومان بابت آن توسط دولت هزینه می‌شود و این در حالی است که درصد بالایی از این داروها بدون دلیل پزشکی مصرف می‌شود و هیچ سودی برای فرد ندارد.

مقدمه

داروها می‌توانند اثرات جانبی ناخواسته ایجاد کنند. برخلاف تصور عموم که اثرات جانبی دارو را فقط مختص مصرف خودسرانه دارو می‌دانند باید دانست که اثرات جانبی ناخواسته توسط همه انواع داروها ایجاد می‌شوند؛ هم داروهایی که توسط پزشک نسخه شده‌اند و هم داروهایی که بدون نسخه تهیه می‌کنید، مانند داروهای گیاهی، ویتامینها و برخی محصولات که توسط نوتروپاتها داده می‌شود و یا حتی داروهای طب مکمل و..... .

بطور تخمینی سالانه، ۸۰۰۰۰ استرالیایی به دلیل اثرات جانبی داروها بستری می‌شوند که در موارد شدید منجر به مرگ می‌شود. بنابراین اهمیت توجه به این نکته که داروهای خود را هوشیارانه کنترل کنید، برای شما کاملاً واضح است. در مواقع لزوم و برای یافتن اطلاعات بیشتر با پزشک خود یا دکتر داروساز

داروخانه مشورت کنید. داروهای تجویز شده توسط پزشک نیز ممکن است اثرات ناخواسته داشته باشند .

اثرات جانبی ناخواسته داروها

همه داروها می توانند اثرات ناخواسته جانبی داشته باشند. برای مثال آنتی بیوتیکها مثل گروه سولفونامیدها و خانواده پنی سیلینها می توانند در ۵۰٪ افراد واکنشهای حساسیتی ایجاد کنند. راشهای پوستی، عارضه شایع پوستی است. این علائم ممکن است جزئی از خود بیماری باشند یا این که داروها عامل اصلی ایجاد کننده این واکنش باشند که تمایز این دو حالت بسیار دشوار است. عوارض بیشتر در اثر تداخل با داروهای دیگر از جمله داروهای مکمل که فرد ممکن است مصرف کند، به وجود می آید. داروهای مکمل هم می توانند اثرات جانبی ایجاد کنند. حدود ۶۰ میلیون نفر استرالیایی حداقل یک بار در سال از داروهای مکمل استفاده می کنند. بسیاری از افراد بر این باورند که داروهای مکمل جایگزین، مثل درمانهای گیاهی عوارض کمتری دارند. چرا که از منابع طبیعی به دست می آیند. این موضوع همیشه درست نیست !!

برخی گیاهان می توانند در بدن درست به همان میزان داروهای شیمیایی قوی عمل کنند و اثرات ناخواسته جانبی هم به وجود می آورند. الکل هم می تواند باعث اثرات جانبی شود. مصرف الکل همراه با بعضی داروها می تواند عوارض ناخواسته و گاهی خطرناکی ایجاد کند. این اثرات شامل گیجی و خواب آلودگی می باشد. مصرف الکل همراه با مصرف آنتی هیستامینها یا داروهای افسردگی یا در مورد افراد راننده بسیار حائز اهمیت است. زیرا با ایجاد خواب آلودگی و گیجی باعث به مخاطره انداختن جان راننده و مردم می شود .

مثالی از اثرات جانبی داروهای گیاهی

- گل مینا: بیش از ۲۰ مورد واکنش جانبی در این مورد گزارش شده است. شامل حمله آسم، کهیر، تورم، درد عضلات و ناراحتیهای معده‌ای - روده‌ای .
- گل اشرفی: خانمهای حامله باید از مصرف این گیاه اجتناب کنند. چرا که استفاده از این گیاه موجب آغاز انقباضات رحمی می‌شود. در آزمایشات حیوانی استفاده از این گیاه، موجب سقطهای خود به خودی شده است .
- گیاهان گرده مینا: که شامل گل اشرفی، گل مینا، گیاه قاصدک، بابونه می‌باشد. اثرات جانبی مانند حساسیت و تب یونجه دارند .

داروهای مکمل می‌توانند با داروهای فارموکولوژیک تداخل پیدا کنند. بیست درصد در استرالیایی‌ها داروهای مکمل و فارمولوژیک را همزمان استفاده می‌کنند که این ریسک ایجاد عوارض جانبی را بالا می‌برد. چرا که مواد فعال موجود در این داروها می‌توانند عوارض بسیار زیادی ایجاد کنند. مثالهای شناخته شده این نوع تداخلات دارویی شامل :

- گل مینا، بابونه، کنگرک کوهی، می‌توانند روی آنزیمهای کبدی تاثیر گذاشته و اثرات داروهای فارموکولوژیک را کاهش دهند یا میزان عوارض جانبی را افزایش می‌دهند .
- گل اشرفی و بابونه می‌توانند میزان خونریزی را در افرادی که داروهای ضد انعقاد مثل وارفارین مصرف می‌کنند، افزایش دهند .
- علف چای به عنوان عامل محرک خونریزی، در خانمهایی که از قرصهای ضد بارداری خوراکی (ocp) استفاده می‌کنند، شناخته شده است .

اگر دچار عوارض جانبی یک دارو شدید، چه باید بکنید؟

- یک یادداشت در مورد آنچه فکر می کنید جزء عوارض جانبی است، بنویسید .
- فوراً به پزشکتان مراجعه کنید .
- اگر علائم شما به عنوان عارضه جانبی تشخیص داده شد، پزشک شما علاوه بر دستور قطع مصرف آن دارو، به شما در مورد عدم مصرف این دارو در آینده نیز هشدار خواهد داد .
- داروی متفاوتی باید برای شما تجویز شود .
- درمان حساسیت زدایی ممکن است در مواردی که هیچ داروی دیگری قابل جایگزینی نباشد، سودمند باشد .

توصیه‌هایی در مورد کاهش خطر عوارض جانبی

- همه داروها را دقیقاً مطابق نسخه دستور دارویی مصرف کنید. عوارض جانبی می توانند به دلیل استفاده ناصحیح از دارو به وجود آیند .
- داروی تجویز شده برای تشخیص دیگری را مصرف نکنید .
- اکثر داروهای تجویز شده یک بروشور در مورد اطلاعات لازم دارند که تحت عنوان [اطلاعات دارویی](#) برای مصرف کننده موجود است. این بروشور شامل جزئیات اطلاعاتی به زبان ساده از جمله نحوه مصرف، عوارض جانبی و موارد احتیاط است که برای شما مفید می باشد .
- از درمان خودسرانه بیماری خود توسط داروهای بدون نسخه اجتناب کنید. برای تشخیص بیماری و درمان، به پزشک مراجعه کنید یا حداقل از دکتر داروساز راهنمایی بخواهید .
- در مورد همه داروهایی که همزمان مصرف می کنید، مانند داروهای تجویز شده قبلی یا داروهایی که خودتان استفاده می کنید و همچنین داروهای مکمل به پزشک خود اطلاع دهید .

- شما ممکن است بخواهید بازنگری سالانه همه داروهایی که مصرف می کنید داشته باشید. برای سالمندان، بازنگریهای فراوان لازم است چرا که هنگامی که سن بالا می رود، بیشتر مستعد ابتلا به اثرات جانبی داروها هستند .
- داروها را در صورت پایان دوره انقضاء دور بریزید .
- دکتر داروساز می تواند در مورد اثرات جانبی و تداخلات دارویی شما را راهنمایی کند .
- شما ممکن است برای مصرف مقادیر مختلف دارو همزمان دچار اشتباه شوید. در مورد وسایل کمکی برای مصرف صحیح دارو وسایلی که در داروخانه موجود است، با دکتر داروساز مشورت کنید . این کار به شما کمک می کند مصرف قرصهایتان را منظم کنید .
- برخی شرایط زندگی ممکن است با بهتر کردن شرایط زندگی مثل تعدیل رژیم غذایی و ورزش معمولی کنترل شود. در مورد این شرایط و این که آیا بهبود این عوامل باعث کاهش نیاز به دارو می شوند یا خیر از پزشک خود سوال کنید .

مواردی که باید به خاطر داشته باشید

- عوارض ناخواسته یا جانبی می توانند در مورد همه داروها ایجاد شوند، اعم از داروهای تجویز شده توسط پزشک یا داروهایی که بدون نسخه تهیه می شوند، داروهای گیاهی، ویتامینها و داروهای مکمل .
- مصرف داروهای مکمل و فارماکولوژیک همزمان شانس ایجاد عوارض جانبی را بالا می برد. چرا که مواد فعال این داروها می توانند عوارض پسر و صدایی ایجاد کنند .
- در مورد انواع داروهایی که مصرف می کنید شامل داروهای از قبل تجویز شده، داروهایی که خودتان مصرف می کنید و داروهای مکمل به پزشک خود اطلاع دهید. شما ممکن است نیازمند بازنگری سالانه داروهایی که مصرف می کنید، باشید .

امروزه به عنوان یک اصل پذیرفته شده است که داروها نمی توانند بدون داشتن اثرات جانبی فقط اثرات مفید داشته باشند. برخلاف تصور عموم که اثرات جانبی دارو را فقط مختص مصرف خودسرانه دارو می دانند باید دانست که اثرات جانبی ناخواسته توسط همه انواع داروها ایجاد می شوند؛ هم داروهایی که توسط پزشک نسخه شده اند و هم داروهایی که بدون نسخه تهیه می کنید، مانند داروهای گیاهی، ویتامین ها و

می دانیم که هدف از تجویز دارو پیشگیری، کنترل یا درمان بیماری است. اما عوارض دارویی، گاهی مانع از رسیدن پزشک به این هدف می شود. به طوری که در پاره ای از موارد، وی ناگزیر دارو را قطع کرده یا آن را عوض می کند. در ایجاد عوارض جانبی متغیرهای زیادی دخیل هستند .

به طور تخمینی سالانه، ۸۰۰۰۰ استرالیایی به دلیل اثرات جانبی داروها بستری می شوند که در موارد شدید منجر به مرگ می شود. بنابراین اهمیت توجه به این نکته که داروهای خود را هوشیارانه کنترل کنید، برای شما کاملاً واضح است. در مواقع لزوم و برای یافتن اطلاعات بیشتر با پزشک خود یا دکتر داروساز داروخانه مشورت کنید..

فارماکوویژیلانس چیست؟

فارماکوویژیلانس دانشی است که در آن به بررسی، جمع آوری، ارزیابی و جلوگیری از بروز عوارض سوء داروها می پردازد. از ریشه فارماکو به معنای دارو و ویژیلار به معنای هوشیاری و دور نگهداشتن می باشد .

چه کسانی می توانند عوارض دارویی را گزارش دهند؟

تمام افراد جامعه از جمله بیماران و کلیه شاغلین حرف پزشکی (پزشکان، پرستاران، داروسازان، دندانپزشکان و ...) بخش دولتی و غیردولتی می توانند عوارض و خطای دارویی را به مرکز مربوطه

گزارش دهند. کلیه گزارش های ارسال شده به مرکز فارماکوویژیلاانس از نظر هویت گزارشگر و بیمار مبتلا به عارضه دارویی، محرمانه تلقی می گردد.

چه مواردی را می توان گزارش نمود؟

کلیه عوارض ناخواسته مشکوک به مصرف فرآورده های درمانی از جمله داروها (اعم از خود درمانی یا داروهای با نسخه پزشک)، فرآورده های گیاهی، فرآورده های خونی، واکسن ها، مواد حاجب، مواد مورد استفاده در دندانپزشکی یا جراحی و ... قابل گزارش به مرکز فارماکوویژیلاانس هستند.

جهت گزارش یک عارضه اطمینان از وجود ارتباط قطعی میان مصرف فرآورده و بروز عارضه ضروری نیست، بلکه تردید به ایجاد عارضه نیز قابل گزارش است.

دپارتمان فارماکوویژیلاانس شرکت اکتوورکو با هدف حفظ ایمنی بیماران و ارتقاء کیفیت محصولات این شرکت و در نهایت پیشگیری از وقوع تکرار این عوارض تشکیل شده است.

توصیه هایی در مورد کاهش خطر عوارض جانبی

"همه داروها را دقیقاً مطابق نسخه دستور دارویی مصرف کنید. عوارض جانبی می توانند به دلیل استفاده ناصحیح از دارو به وجود آیند.

"داروی تجویز شده برای شخص دیگری را مصرف نکنید.

"اکثر داروهای تجویز شده، یک بروشور در مورد اطلاعات لازم دارند که تحت عنوان اطلاعات دارویی برای مصرف کننده موجود است. این بروشور شامل جزئیات اطلاعاتی به زبان ساده از جمله نحوه مصرف، عوارض جانبی و موارد احتیاط است که برای شما مفید می باشد.

"از درمان خودسرانه بیماری خود توسط داروها اجتناب کنید. برای تشخیص بیماری و درمان، به پزشک مراجعه کنید یا حداقل از دکتر داروساز راهنمایی بخواهید.

"در مورد همه داروهایی که هم زمان مصرف می کنید، مانند داروهای تجویز شده قبلی یا داروهایی که خودتان استفاده می کنید و همچنین داروهای مکمل به پزشک خود اطلاع دهید.

"شما ممکن است بخواهید بازنگری سالانه همه داروهایی که مصرف می کنید داشته باشید. برای سالمندان، بازنگری های فراوان لازم است چرا که افراد مسن بیشتر مستعد ابتلا به اثرات جانبی داروها هستند.

"داروها را در صورت پایان دوره انقضاء دور بریزید.

"دکتر داروساز می تواند در مورد اثرات جانبی و تداخلات دارویی شما را راهنمایی کند.

"شما ممکن است برای مصرف مقادیر مختلف دارو همزمان دچار اشتباه شوید. با دکتر داروساز در مورد وسایل کمکی موجود در داروخانه برای مصرف صحیح دارو مشورت کنید. این کار به شما کمک می کند مصرف قرص هایتان را منظم کنید.

"برخی بیماری ها ممکن است با بهتر کردن شرایط زندگی مثل تعدیل رژیم غذایی و ورزش معمولی کنترل شود. در مورد این شرایط و این که آیا بهبود این عوامل باعث کاهش نیاز به دارو می شوند یا خیر از پزشک خود سوال کنید.

مواردی که باید به خاطر داشته باشید

• عوارض ناخواسته یا جانبی می توانند در مورد همه داروها ایجاد شوند، اعم از داروهای تجویز شده توسط پزشک یا داروهایی که بدون نسخه تهیه می شوند، داروهای گیاهی، ویتامین ها و داروهای مکمل.

• مصرف ترکیبات گیاهی، مکمل ها و داروهای فارماکولوژیک به صورت همزمان شانس ایجاد عوارض جانبی را بالا می برد. چرا که مواد فعال این داروها می توانند باهم تداخل داشته باشند.

در مورد انواع داروهایی که مصرف می کنید شامل داروهای از قبل تجویز شده، داروهایی که خودتان مصرف می کنید و داروهای مکمل به پزشک خود اطلاع دهید. شما ممکن است نیازمند بازنگری سالانه داروهایی که مصرف می کنید، باشید.

عوارض جانبی دارو چگونه ایجاد می شود

آنچه باید درباره داروها بدانید

دارو ماده‌ای است که قادر به معالجه یا متوقف کردن بیماری، رفع علائم، تسکین درد یا ارائه مزایای دیگری به بیمار است. این تعریف، ویتامین‌ها و مواد معدنی ضروری را هم که در موارد کمبود تجویز می‌شود، دربرمی‌گیرد...

به دلیل اینکه بیشتر داروها، عوارض جانبی قابل ملاحظه‌ای دارند، باید توسط پزشک تجویز شوند ولی بعضی از داروهای رایج که احتمال آسیب‌رسانی آنها کمتر است، معمولاً بدون نسخه پزشک و با فروش آزاد در داروخانه‌ها قابل دسترسی هستند.

تا به حال نزدیک به ۵ هزار ماده با خواص دارویی شناخته شده است. داروها به روش‌های مختلفی نامگذاری می‌شوند ولی سه نوع نامگذاری در مورد تمام داروها وجود دارد: نام ژنریک دارو، نام تجاری دارو و نام شیمیایی دارو. نام تجاری نامی است که هر یک از شرکت‌های تولیدکننده یک فرآورده دارویی برای فرآورده خود برمی‌گزینند. این اسامی توسط شرکت‌های مذکور به نحوی انتخاب می‌شود که به راحتی قابل تلفظ به یاد سپردن و جذابیت باشد. از آنجا که یک ماده ویژه دارویی ممکن است توسط چند شرکت یا کارخانه داروسازی تولید و عرضه شود، یک داروی واحد با یک نام ژنریک می‌تواند دارای چند نام تجاری باشد.

• عوارض جانبی داروها

عوارض جانبی یک دارو آثار نامطلوب آن به شمار می‌آید. وقتی دارویی خورده می‌شود در سراسر بدن پخش می‌شود و احتمالاً انتشار آن فقط به عنصر یا بافت دلخواه محدود نمی‌شود. هر دارو برای اثر کردن باید روی گیرنده‌های خاصی در عضو هدف قرار بگیرد. به همین علت ممکن است سایر قسمت‌های بدن نیز دارای همان گیرنده‌های عضو هدف باشند که در اثر مصرف دارو فعال یا مسدود شوند و علائم گوناگونی را در فرد ایجاد کنند. البته عوارض جانبی معمولاً وقتی بدن به دارو عادت

کرد به تدریج از بین می‌رود و اگر برطرف نشد، ممکن است لازم باشد یا مقدار دارو کم شود یا زمان بین هر نوبت افزایش یابد.

● روش‌های تجویز دارو

روش تجویز دارو یعنی روشی که تعیین می‌کند، دارو از چه مسیری باید وارد جریان خون شود و با چه سرعتی جذب شود. انواع روش‌های تجویز دارو عبارتند از مصرف خوراکی که شایع‌ترین فرم مصرف داروهاست که می‌تواند به صورت قرص، کپسول، شربت و قرص زیرزبانی استفاده شود. استعمال از راه مقعد که به شکل شیاف در داخل مقعد و راست‌روده قرار می‌گیرد، فرم استنشاقی، فرم تزریقی که می‌تواند به سه صورت تزریق عضلانی، زیرجلدی و داخل وریدی باشد و استعمال موضعی که به اشکال گوناگون کرم، پماد، لوسیون، قطره‌های گوش و چشمی در دسترس است. در ضمن شیاف‌های رکتال یا واژینال نیز در این گروه قرار می‌گیرند.

● شکل‌های مختلف داروها

برای تجویز آسان و صحیح دارو، بیشتر داروها در شکل‌های معینی تولید می‌شوند. در بسیاری از فرآورده‌های دارویی مواد و ترکیب‌های خنثی و غیرموثر به ماده موثر دارویی اضافه می‌شود تا هم طعم یا رنگ مطبوعی به فرآورده ببخشد و هم باعث پایداری و طولانی‌شدن عمر دارو شود. اشکال خوراکی داروها عبارتند از:

■ قرص (Tablet): متداول‌ترین شکل مصرف داروها که حاوی مواد موثر دارویی به صورت جامد، فشرده‌شده و اغلب گرد یا بیضی و انواع مختلف آن مانند قرص روکش‌دار، خط‌دار و آهسته‌رهش که پس از بلع به آهستگی رها می‌شود و این خاصیت باعث آثار پایداری دارو می‌شود، وجود دارد.

■ کپسول (Capsule): در این شکل، دارو به صورت پودر یا مایع به وسیله یک لایه ژلاتینی استوانه‌ای شکل احاطه شده است که این پوشش بعد از مصرف خوراکی، در داخل دستگاه گوارش باز و ماده دارویی رها می‌شود.

▪ پودر (Powder) در این نوع فرآورده دارویی، ماده موثره به صورت پودر و در مقادیر معین داخل بسته‌هایی بسته‌بندی می‌شوند و غالباً در زمان مصرف باید داخل آب یا مایعات دیگر حل شود.

خطاهای دارویی

خطای دارویی عبارت است از هرگونه رویداد قابل پیشگیری که ممکن است باعث یا منجر به مصرف نامناسب فرآورده دارویی یا ایجاد اثرات زیان آور در بیمار گردد.

یکی از علل عمده صدمه به بیماران به هنگام ارائه خدمات درمانی، وقایع مربوط به داروها هستند. خطاهای دارویی به هنگام تهیه، تجویز، توزیع و دادن دارو به بیمار و پایش آن رخ می‌دهند ولیکن میزان بروز خطا به هنگام تجویز دارو و دادن آن به بیمار شایعتر برآورد می‌گردد.

در ایالات متحده آمریکا سالیانه تقریباً ۱/۵ میلیون نفر از این خطاها آسیب دیده و هزاران نفر جان خود را از دست می‌دهند که خود هزینه ای حداقل ۳/۵ بلیون دلاری به دنبال دارد. بر اساس مطالعات مختلف بین ۴/۹ تا ۷/۱ درصد موارد بستری در بیمارستان در ارتباط با داروها (با شیوع ۴ برابری در سالمندان در مقایسه با جوانترها) بوده، نکته مهم آن که قریب دو سوم این موارد قابل پیشگیری محسوب می‌شوند.

هدف غایی همه دست اندر کاران سیستم سلامت، تأمین سلامت جامعه بشری و حفاظت از آن می‌باشد در حالی که انستیتوی پزشکی آمریکا در گزارش سال ۲۰۰۰ خود ضمن بیان این جمله که انسان آفریده شده خطا می‌کند، توجه را به اشتباهات و خطاهای پزشکی جلب نمود و در نتیجه برداشت رایج جامعه از تیم مراقبت و سلامت را مبنی بر این که اشتباهات حرفه ای در آن‌ها نادر است را تغییر داد و از بین

برد، نتیجه تحقیق بعدی و منابع دیگر گزارش این مؤسسه را تأیید کرد که سیستم های مراقبت سلامت از خطاهای انجام گرفته در آن ها گنج و سردرگم هستند.

یکی از زیر مجموعه های مهم خطاهای پزشکی که از چالش های مهم تهدید کننده نظام سلامت در تمام کشورها محسوب می شود، خطاهای دارویی می باشد. خطای دارویی به تجویز داروی اشتباه، دوز دارویی اشتباه، حذف دارو، نادیده گرفتن علائم مسمومیت، راه نادرست جهت تزریق دارو اطلاق می شود و در واقع یک قصور در فرایند درمان است که منجر به آسیب و صدمه در بیمار می شود.

اولین گزارشات درباره اشتباهات دارویی در سال ۱۹۴۰ مطرح شد و توجه دست اندرکاران را به خود جلب نمود، خطاهای دارویی هشتمین علت مرگ در آمریکا می باشد و در کشورهای مختلف نیز باعث آسیب رسانی و مرگ و افزایش هزینه های درمانی شده است.

مطالعه ای که در مرکز پزشکی هاروارد انجام شده است، نشان داد که ۱۹,۴٪ از کل خطاهای پزشکی به خطای دارویی اختصاص دارد، خطای دارویی باعث صدمه به حدود ۵/۱ میلیون نفر در سال می شود و هزینه های پزشکی ناشی از درمان خطاهای پزشکی در بیمارستان ها ۵/۳ بلیون دلار در سال می باشد. میزان خطای دارویی در بین بیماران بستری در بیمارستان از ۱۴-۲٪ متغیر است. تعداد مرگ و میر ناشی از خطای دارویی در آمریکا بین ۹۸۰۰۰-۴۴۰۰۰ نفر در سال تخمین زده شده است که این میزان از مرگ و میر ناشی از حوادث موتوری، سرطان سینه و ایدز بیشتر است.

خطاهای دارویی پیامدهای مختلفی را به دنبال دارد از جمله این که می تواند به افزایش مرگ و میر بیماران، طول مدت بستری و هزینه ها گردد. بروز چنین اشتباهاتی هم چنین موجب سلب اعتماد و به دنبال آن نارضایتی بیماران از سیستم های ارایه دهنده خدمات سلامت می شود و می تواند منجر به ایجاد استرس و تعارضات اخلاقی برای پرستاران گردد.

شایع ترین خطاهای دارویی

- تجویز غلط دارو
- تجویز دوز نامناسب دارو
- زمان و دفعات نامناسب مصرف
- تجویز شکل دارویی نامناسب
- دستور غلط برای آماده سازی دارو
- خطا در پایش دارو- درمانی
- تجویز دو یا چند دارو که با هم تداخلات مهم و خطرناکی دارند
- از قلم افتادن یک داروی مهم و حیاتی در تجویز پزشک

خطاهای دارویی

مطالعات نشان می دهد که 20 % از کل خطاهایی که در زمینه پزشکی اتفاق می افتد متعلق به خطاهای دارویی است که از این میان 39 % مربوط به خطاهای پزشکان در مرحله نسخه نویسی ، 38 % مربوط به پرستاران در زمان مصرف و استفاده دارو ، 12 % مربوط به داروسازان و 11 % (مربوط به مرحله انتقال از دستور پزشک به کاردکس دارویی می باشد . طبق جدیدترین آمارها ، سالیانه حداقل 100000 نفر در کشور آمریکا در اثر عوارض و خطاهای دارویی جان خود را از دست می دهند.

انواع خطاهای دارویی:

1. **(Prescribing error)** تجویز داروی اشتباه

اولین گام ارتکاب خطا ، اشتباه پزشک در تشخیص بیماری یا تجویز داروی مناسب است.

2. **(Improper dose error)** دوز نامناسب دارو

در یافت بیش از حد یا کمتر از مقدار معین شده دارو.

3. **(Wrong time error)** زمان و دفعات نامناسب مصرف دارو

این اشتباه زمانی اتفاق افتاده است که:

الف : فاصله بین دو دوز دارویی کمتر یا بیشتر از 60 دقیقه از فاصله زمانی تجویز شده باشد.

ب : ظرف 60 دقیقه پس از تجویز دارو ، دارو برای بیمار تهیه ولی به مصرف نرسیده باشد.

ج : از نظر زمانی ، تداخل دارو با وعده های غذایی بیمار رعایت نشده باشد.

4. **(Wrong dosage form)** تجویز و مصرف شکل دارویی نامناسب برای بیمار

این اشتباه زمانی رخ می دهد که راه مصرف درست انتخاب شده ولی شکل دارویی به اشتباه تحویل و برای بیمار استفاده شود.

5. **(Wrong drug preparation error)** اشتباه در آماده سازی داروها

به عنوان مثال می توان به رقیق کردن نادرست داروها ، عدم رعایت استریلیتی ، مصرف سوسپانسیون ها بدون تکان دادن

آنها ، عدم حفاظت دارو از نور ، ناسازگاریهای فیزیکی شیمیایی و عدم تمیز کردن در پوش ویال ها با الکل قبل از ورود نیدل به آنها اشاره کرد.

6. **(Wrong route error)** راه مصرف اشتباه

تجویز دارو از راهی غیر از آنچه که در نسخه درج شده است . چکاندن یک قطره چشمی در چشم راست به جای چشم چپ نیز در این دسته قرار می گیرد.

7. (Wrong administration technique error) استفاده از تکنیک غلط

برای مصرف دارو

این نوع خطا در اثر عدم رعایت روش تجویز صحیح اتفاق می افتد . مثلاً عدم رعایت دستور صحیح بکار گیری اسپری های استنشاقی .

8. (Deteriorated drug error) مصرف داروی تخریب شده یا تاریخ گذشته

تحویل و یا تجویز داروهایی که در شرایط مناسب (مثلاً داروهای یخچالی و یا حساس به نور) نگهداری نشده اند یا داروهایی که تغییر رنگ واضح دارند و در بوروشور دارو در مورد آن هشدار داده شده است .

9. (Monitoring) خطاهای پایش دارو درمانی

تمامی خطاهای که در ارتباط با پایش یک دارو در حین و یا پس از مصرف دارو توسط کادر پزشکی رخ می دهد . به عنوان مثال عدم اندازه گیری غلظت سرمی یک دارو یا عدم ارزیابی تاثیر یک دارو بر کراتینین یا عملکرد آنزیمهای کبدی

10. (Omission error) خطای حذف

این خطا عبارت است از عدم رسیدن داروی مورد نظر پزشک به دست بیمار . بر اساس تعریف اگر در یک دوره 24 ساعته مجموع تعداد دوزهای مصرفی کمتر از مجموع دوزهای تجویز شده باشد ، خطای حذف اتفاق افتاده است گاهی نیز کلاً "یکی از اقلام دارویی تجویز شده از قلم افتاده و

حذف می شود . بایستی توجه داشت که اگر بیمار داروی خود را مصرف نکند خطای دارویی اتفاق نیفتاده است.

11. (Compliance) پذیرش بیمار

در صورتی که نکات مربوط به تجویز دارو ، به روشی انجام شود ولی بیمار پذیرش مناسب برای (مصرف دارو) شکل دارویی یا راه مصرف و را نداشته باشد نیز خطا بوجود می آید.

توصیه هایی جهت کاهش خطای دارویی

1. به شک خود احترام بگذارید ، دست نگه دارید و همه چیز را یک بار مرور کنید.
2. سعی کنید نسخه هایتان کاملا خوانا باشد.
3. نسخه را خلاصه ، مفید و مختصر بنویسید.
4. سن ، جنس ، بارداری و دیالیزی بودن و اطلاعاتی از این قبیل را حتما در نسخه قید کنید.
5. چنانچه اعداد را به انگلیسی می نویسید ، حتما از صفر راهنما قبل از نقطه در مقادیر کمتر از واحد استفاده کنید.
6. حتی المقدور از بکار بردن اختصارات در نوشتن نسخه اجتناب کنید.
7. جدا از نوشتن دستور های دارویی نظیر طبق دستور پزشک ، و یا طبق روتین بخش خوداری کنید.
8. حتما در صورت امکان ، نسخه خود را تایپ کنید و سابقه بیمار و نسخه را نزد خود در سیستم کامپیوتری حفظ کنید.
9. تا جایی که امکان دارد از صدور دستورات شفاهی و تلفنی پرهیز کنید و در صورت اجبار به این کار ، به هر طریق
10. ممکن مطمئن شوید مخاطب شما کاملا منظور شما را فهمیده و با اجرای آن مشکلی ندارد.

۱۱. خیلی به حافظه خود تکیه نکنید و از کامپیوتر های کوچک و قابل حمل استفاده کنید.

۱۲. ترجیحا از داروهای شخصی که قبلا لیست آنها را تهیه کرده اید و در مورد آنها به خوبی

مطالعه نموده اید استفاده کنید.

۱۳. چنانچه مایل بودید داروی جدیدی را برای اولین بار تجویز کنید حتما مطمئن شوید تمام

اطلاعات لازم در مورد آن رافرا گرفته اید.

۱۴. همیشه با داروهای نظیر داروهای ضد افسردگی سه حلقه ای ، Digoxin، Warfarin که

بالتوجه خطرات زیادی دارند ، با احتیاط بیشتری برخورد کنید.

۱۵. استفاده از پروتکل ها و چک لیست ، احتمال خطا را شدیداً کاهش می دهد و همکاران شما

نیز در صورت لزوم در جریان دقیق اقدامات انجام شده قرار می گیرند.

۱۶. در محل کار همیشه رفرنسها و کتاب های معتبر به همراه داشته باشید.

۱۷. بیشتر از توان خود از خود و دیگران کار نکشید چرا که خستگی به شدت احتمال بروز خطا

را افزایش می دهد.

۱۸. سعی کنید برای هر اقدامی هر چند کوچک ، استاندارد داشته باشید ، مجرب ترین افراد نیز

، در محیط های کاری غیراستاندارد نمی توانند از توانایی خود به خوبی استفاده کنند.

۱۹. وقتی از دفتر پرستاری با شما تماس می گیرند و می خواهند در مورد بیمار یا نسخه ای با شما

صحبت کنند ، به هیچ بهانه ای از این کار امتناع نکرده و آن را به بعد موکول نکنید ، ممکن

است جان بیمار و آبروی شخصی شما در خطر باشد.

۲۰. چنانچه تمامی کارهایی که به شما مربوط می شود را برای یک بیمار به خوبی انجام داده بودید ولی اثر درمانی موردنظرتان را مشاهده نکردید ، به عنوان یکی از عوامل احتمالی به خطاهای داروساز ، پرستار و یا خود بیمار فکر کرده آنها را بررسی نمایید.

۲۱. گاهی اوقات بیمار به شما مراجعه کرده و از شما می خواهد نسخه قدیمی او را مجددا در دفترچه بیمه او وارد کرده و مهر کنید در این صورت حتما همانند سایر بیماران با این فرد برخورد کرده ، اطلاعات لازم را کسب و سپس نسخه او را بنویسید ، در واقع بیمار را ویزیت کنید .

تهیه و تنظیم: دکتر افسانه عابدی